

Cilj Dominikanskog Reda.

Sredstva: Nauk. — Molitva. — Redovnička opsluživanja.

Tko hoće cilj, treba da i sredstva prikladna cilju izabere. Tako i red Propovjednika, kojemu je cilj propovijedanje i poučavanje, treba da izabere sredstva, koja će ga najuspješnije dovesti do tog cilja.

Ako se promisli, da je Dominikanski red „vojska“, a svaki njegov član „vojniki“,¹ koji se mora, oboružan znanošću, posvetiti rasprostranjivanju kršćanske istine, njezinoj obrani, i to propovijedanjem, predavanjem, pisanjem i t. d., lasno će se shvatiti, da mu je zato najuspješnije, najglavnije i prvo sredstvo nauk. Pak stoga nauk već u početku reda nije bila prosta preporuka, kako je to bilo u drugim već prije opstojećim redovima, ali stroga dužnost, a to stoga, jer se odnosio na cilj reda. Pak zato i vidimo odmah na početku Konstitucija, gdje se preporuča starješinama, da oprostite redovnike od onih opsluživanja, koja bi zapriječivala nauk, in his praecipue quae studium i t. d.,² a na drugom mjestu: „Našemu je redu potrebit nauk, jer je utemeljen, da drugima naučena predava; to se pak nemože bez proučavanja i mozganja Sv. Knjiga. Stoga i govori sv. Jerolim: „Mnogo vremena uči, što ćeš druge poučavati: nemoj biti prije vojnik nego novak, niti učitelj prije nego učenik“. A Apoštol govori Biskupu, na kojega ovo spada: „Da bude kadar poučavati u zdravoj nauci, a onima, koji se protive, dokazati“.³

¹ Reichert — Acta capitul. general. O. Praed. IX. T. Rim 1898.—1904. V. II. str. 180. Kapitul god. 1328.

² Const. str. 11.

³ Ibid. str. 548. — Sv. Toma., S. Theol. IIa. IIae. q. 188. a. 5. — Bl. Humbert o. c. T. II. str. 28., 29.

Ova je novost bez sumnje iznenadila mislioce XIII. vijeka da se jedan red, stvar do tada još nevigjena, intenzivno posvećuje nauku i da ga metodično organizuje u svojim Konstitucijama. To je bez sumnje novost, jer je, kako govori Bl. Humbert: „Red Propovjednika prvi, koji je pridružio nauk redovničkom životu“ pak stoga „naši prvi oci izabirući regulu Sv. Augustina, u pogledu nauka dadoše veću slobodu“.⁴

Nu ipak se ne smije misliti, da je nauk po samostanima do XIII. vijeka bio potpuno zanemaren. Sve protivno, jer znamo, koliko su Benediktinci, Cisterciti, Kartuzijanci, regularni kanonici, koji su se i radi pastoračije morali više baviti naukom, zaslužni za znanost i za kulturu ili prosvjetu, osobito u svojim školama. Svakomu su poznate iz početka srednjeg vijeka palatinske, biskupske i samostanske škole i njihovi glavni učitelji Alkuin, Fredegizij, Raban Mauro i mnoštvo drugih, većim dijelom sve samostanci. Svi su se ti odlikovali u raznim znanostima, ali to sve kao pojedinci, ne da su to morali po Konstitucijama. Ako su pak zakoni pojedinih samostana i opatija propisivali nauk više nego je to bilo običajno, to je bilo zbog prilika, u kojima su se nalazili, da su naime morali voditi pastoračiju ili podržavati škole. Uopće su se samostanci do XIII. vijeka toliko samo posvećivali nauku, koliko im je minimum bilo potrebno za njihovu službu, a sve im je drugo vrijeme bilo posvećeno molitvi i ručnom radu. Ni sam Sv. Frano nije hotio nauka u svom redu, dok nije kasnije Crkva red na to prisilila. U Dominikanskom redu ručni rad bi potpuno isključen, jer je Sv. Dominik hotio, da njegovi sinovi „budu potpuno slobodni od svake materijalne brige, da tako bez prestanka budu aplicirani nauku, molitvi i propovijedanju“.⁵

Dominikanac se je dakle, sve protivno nego prvašnji redovnici, morao posvetiti strogom i neprekidnom nauku iz dužnosti svoga zvanja i prama propisima Konstitucija. Ova novost mnogo doprinese napretku i razvitku samog reda. Bl. Humbert nabraja mnoge koristi, koje red crpi iz nauka, i to na dva mjesta, u tumačenju Regule i Konstitucija. „Prva je korist, veli on, prednost u pogledu drugih redova. Stalno je, da je odličniji red sa znanošću nego bez nje, jer je red, koji je prvi udružio re-

⁴ Bl. Humbert o. c. T. I. str. 476.

⁵ Quetif i Echarde — Scriptorum Ord. Praed. 2. Vol. Rim 1719.—1721. T. I. str. 52.

dovnički život sa naukom, nekako više cijenjen⁶. Pak odatle slijedi, da mnoge osobe dolaze u red iz ljubavi prama znanju, što ne bi učinile, da tu nema nauka, a opet mnoge bez nauka ne bi bile u redu toliko napredovale.⁷ Suviše, viša se čast iskazuje učenima nego neučenima, pak se stoga radije ide na njihove propovijedi i ispovijedi, radije se pristaje na njihov savjet i t. d.,⁸ jer neukost, pak bila praćena i svetošću, ne koristi nego sebi, dočim učenost sa krepošću koristi i sebi i drugima.⁹

Ovo su i razlozi, zašto su u XIII. vijeku mnoge opatije opustošile, pak i istih Cistercita, koji su se do tada najviše bavili naukom.¹⁰

Red, jer na to obvezan, od svog početka pak do danas nastoji oko razvitka nauka, upriličujući ih prama potrebama i zahtjevima vremena. Dosta je uzeti u ruke odredbe generalnih kapitula i Konstitucije pod naslovom „de studentibus“, da se o tom potpuno uvjerimo.

Život u redu mora tako biti organiziran, da ne bi ništa bilo na uštrb nauku. Čim tko stupi u red, njegov učitelj, govore konstitucije, treba da mu duboko usadi u pamet: „kako treba da bude revan u nauku, da danju i noću, u kući i na putovanju, štogod čitaju i razmatraju. I neka nastoje, da što više nauče na pamet“.¹¹

Svršivši godinu kušnje, moraju svim marom prionuti uz nauku za mnogo godina. Za vrijeme nauka, pak već bili i svećenici, ne smiju biti nikakvom službom zapriječeni, niti im se smije išta povjeriti, što bi ih moglo u nauku smetati. A da učenici ne bi malaksali u učenju, starješinama je preporučeno, da ih kad i kad oproste od nekih opsluživanja, osobito od noćnog oficija, gdje taj postoji, te od posta i nemrsenja. Nu pošto je nauka sredstvo najuspješnije za postignuće cilja reda, te dosljedno svaki dominikanac na nj obvezan za cio život, mora po samostanima sve tako biti uređeno, da ga kod nijednoga ne može da zapriječi. Sam oficij, kako Konstitucije preporučuju,

⁶ Bl. Humbert o. c. T. II. str. 28. i. T. I. str. 433. — ⁷ Ibid. T. I. str. 433. i T. II. str. 28. — ⁸ Ibid. — ⁹ Ibid. T. I. str. 44. i T. II. str. 29.

¹⁰ Donais, *Essai sur l'organisation des études dans l'Ordre des Frères Precheurs*, Paris-Toulouse 1884. str. 150.

¹¹ Constit. str. 526. — Anal. Ord. 1896. str. 627: „Quapropter intenti debeant esse in studio, ut de die de nocte in domo in itinere legant aliquid vel meditentur. Et quidquid poterunt retinere cordetenus, nitantur“.

treba da se moli: „kratko bez produživanja, da se ne bi zapriječio nauk“.¹²

Iz svega se vidi, da je nauk u dominikanskom životu jedna od temeljnih dužnosti, jer dok se može biti oprošten za neko vrijeme od drugih opsluživanja, u pogledu nauka nema dispense. Pak stoga i Konstitucije opominju braću, da svim marom prionu uz nauk — *in studio plus solito diligentes*.¹³

Iz cijene, koju red podaje nauku, samo se po sebi razumije, koliku pomnju ulaže pri primanju novaka, u pogledu njihovih umnih sposobnosti. Bl. Humbert govori, da treba izbjegavati, da se ne prime nesposobni u red, jer bi se kasnije odatle porodile mnoge neprilike i mnoga zla. Najprije su takove nesposobne osobe mnogo napastovane, jer vide, da ne mogu da čine, što njihovi drugovi čine, bilo u propovijedanju, bilo u savjetovanju i t. d. Odatle slijedi velika pogibelj za duše, jer kad slijepac slijepca vodi, oba u jamu upadu. Suviše se zbog takovih red prezire, te vrsni muževi odustaju od misli, da u nj unigju, pak odatle propadanje reda. A pak još, neprijatelj postaje drzovitiji, kada opazi, da nema sposobnih osoba, koje bi mu se mogle oprijeti. „Zbog svega ovoga, zaključuje on, mora

¹² Constit. str. 34. „breviter et succinte taliter dicantur, ne . . . studium eorum minime impediatur“.

Interesantne su mnoge odredbe kapitula koji generalnih, toli provincijalnih, u pogledu ovoga, i kazne proti onima, pak istim starješinama, koji bi, pak bilo na koji način, priječili nauk. Navesti ću samo nekoje odredbe, jer se odnose na službu crkve, provincijalnog kapitula u Beziere 1261., koje navodi Douais u već spomenutom djelu na str. 175.: „Apud Caturcum, in capitulo provinciali, anno Domini MCCLV., fuit ordinatum quod priores non occupent fratres tempore lectionum in consiliis; nec sustineant quod, dum legitur, celebrentur (sic) fratres, nisi unus post alium, et tunc minus studio indigentes; et statim post missam conventualem pulsetur ad scholas; nec intrent fratres villam, dum legitur, nisi pro evidenti casu; nec confessionibus mulierum detineantur; nec ante repetitionem communem scribant, vel aliis nisi necessariis retardentur; et, nisi prasens defunctus fuerit, mis(s)e non multiplicentur; et caveant summopere ne studium pro sepulcris sepeliatur“.

Ove se dvije zadnje odredbe glede mrtvačkih misa i sprovoda temelje na odredbi generalnog kapitula u Bolonji 1231., kojom se zabranjuje, da se ide na sprovode. Const. str. 81: „Fratres non exeant ad mortuos efferendos, extra septa domus, nisi pro rege, vel Episcopo, vel domino terrae, vel patrono, vel patrona“.

¹³ Const. str. 535.

se velika pomnja uložiti u primanju, da se ne prime nesposobni".¹⁴

Nauk pak u Propovjedničkom redu, mora da ima sasvim praktičnu svrhu. U Konstitucijama mu se ta svrha točno označuje: „Naš nauk treba da tome glavno teži, da možemo koristiti dušama iskrnjega“.¹⁵ A Bl. Humbert u tumačenju ovih riječi još jasnije govori: „Mora se pri pameti imati, da nauk nije svrha reda, već da je veoma potrebit za rečene svrhe, naime za propovijedanje i spas duša, jer se ni jedno ni drugo nemože bez nauka postići“.¹⁶ Time se pak ne će reći, da se znanost ne smije gajiti kao znanost, ali samo to, da znanstveni nauk treba da je upravljen cilju reda, pak se stoga mora najviše gojiti ona znanost i njoj pomoćne, koja je među svim drugim znanostima direktne upravljena spasu duša, naime teologija. I Bl. Humbert govori, da je u redu propisan nauk više radi koristi iskrnjega nego naše, a to, jer i malena učenost dostaje čovjeku za vlastito spasenje, koja ne dostaje za poučavanje drugoga.¹⁷ Odatle se i shvaćaju one riječi starih Konstitucija, koje se u ostalom potpuno podudaraju sa ondašnjim odredbama Crkve, koje su se odnosile na kler: „Knjige pogana i filozofa neka ne uče, premda ih mogu kad i kad pregledati i t. d.“,¹⁸ a to je bilo zbog zaraze racijonalizma, koji se je bio raširio i među klerom, uslijed arapskih prevoda Aristotelovih djela. Po tomu bi se moglo komu činiti, da dominikanci nijesu smjeli učiti filozofiju i druge slobodne znanosti. Ali tomu nije tako, jer nam povijest dokazuje sve protivno. U tome je red sasvim popustio zajedno sa Crkvom, osobito kada se je Aristotel pokazao u svoj svojoj veličini. To pokazuju takozvana studia artium i studia naturalium po mnogim provincijama, u kojima se je učila filozofija sa svim njezinim djelovima, kako se je onda predavala na Pariškoj univerzi. Bl. Humbert u tumačenju Regule i Konstitucija nabraja koristi, koje se postizavaju učenjem filozofije, što očito svjedoči, da su se njezinom proučavanju morali dominikanci svim marom posvetiti. Pri zaključku veli: „Iz svega se ovoga vidi, da učenje filozofije može mnogo-

¹⁴ Bl. Humbert o. c. T. I. str. 474.

¹⁵ Const. str. 13.

¹⁶ Bl. Humbert o. c. T. II. str. 41.

¹⁷ Ibid. str. 42.

¹⁸ Const. str. 525.

doprinijeti koristi duša¹⁹. S onim se potpuno podudara i nauka Sv. Tome, kojemu se ne može prigovoriti, da je radio proti odredbama Crkve i svog reda. On na jednom mjestu veli: „Potrebno je poznati mnijenja starih, bili oni koji bili. A to je korisno sa dva razloga. Prvo, jer ono što je od njih dobro rečeno, koristiti će nam. Drugo, jer ono što su krivo rekli, izbjegavati ćemo²⁰. U sumi pak svojim lapidarnim stilom označuje, na što treba da bude sav nauk raznih znanosti u redu upravljen: „Redovnici, čiji život treba da je vas posvećen službi Božjoj, ne smiju se baviti drugim naukama, nego u toliko, u koliko se odnose na teologiju²¹“.

Ali da se može udovoljiti dužnosti nauka, treba zato imati i sredstava, pak zato „pošto je naš red ustanovljen i t. d. . . . treba brižno nastojati, da se nabavi ono, što je potrebno za napredak nauka. Pošto dakle mnoštvo knjiga mnogo tomu doprinosi, mora se u svakomu samostanu zasnovati opća knjižnica²². Koliki je mar u pogledu ovoga red upotrebio, svjedoče nam odredbe kapitula bilo generalnih, bilo provincijalnih. Konstitucije o tome na dugo i široko raspravljaju, pod naslovom: „O knjigama i knjižnicama²³. I Bl. Humbert osobitim zanosom govori, jer: „božanska mudrost iz neba kako iz izvora dolazi sredstvom knjiga²⁴“.

Pošto se je dakle dominikanac morao da posveti nauku iz dužnosti svog zvanja, red nije, od prvog dana svog postanka, ništa u pogledu nauka propustio ili zanemario. Morao je da najprije organizira svoje škole. Ta se organizacija postepeno tekom vremena razvijala prama potrebama vremena i okolnostima mjesta. Otišao bi preveć na dugo, kada bi hotio slijediti kroz vijekove u potankostima razvitak i organizaciju škola i školsku disciplinu u redu, pak ću to učiniti u glavnim i bitnim potezima.²⁵

Vidjeli smo, kako su dominikanci svugdje sa samostanima otvarali i teološku školu, koju je pohagjao uz redovnike svje-

¹⁹ Bl. Humbert o. c. T. I. str. 435. i T. II. str. 42.

²⁰ S. Tomas — I. de anima, lect. 2.

²¹ S. Theol. q. 188. a. 5. ad 3. um.

²² Const. str. 578.

²³ Ibid.

²⁴ Bl. Humbert o. c. T. I. str. 419.

²⁵ O svemu ovome raspravlja Douais, u svom izvrsnom, premda zastarjelom djelu, koje sam već više puta napomenuo.

tozni kler i isti svjetovnjaci. Te su škole bile za one, koji su već prije svršili filozofske nauke, te mnogi bili i magistri filozofije, prava i medicine. Nekoje se od takovih škola podigoše do velikog glasa, to su bile visoke škole, tako zvane — *Studia generalia* — *Collegia* — *Universitates* —, koje tekom vremena red podigne po svim glavnim centrima Evrope. Na ove je studije svaka provincija mogla poslati dva svoja člana, elitu svojih članova. Svaka je pak provincija imala jedan tako zvani — *Studium solemne*, pravu i javnu universu, na kojemu se predavaše filozofija, teologija, pravo i sv. Pismo. Ova su studia bila odgojilište budućih dominikanskih profesora.

Znamo, kako je Sv. Dominik poslao prve svoje sinove u glavne intelektualne centre Evrope, pak stoga vidimo odmah u početku reda, da mnogi mladići, koji su se tu skupljali zbog nauka sa svih strana Evrope, ulaze u red. Bl. Jordan Saksonac, nasljednik Sv. Dominika, nazvan siren om škole, zaodjenu dominikanskom odjećom više od hiljade učenika. Tako on piše 1224. — iz Pariza u Bolonju Bl. Diani Dandaló: „Moj posao sa učenicima ide dobro. Od adventa je do Uskrsa u Parizu ušlo u red jedno četrdeset učenika . . . . .“ Isto pisa 1226. i 1235.²⁶ Mnogi megju ovim mladićima bijahu premladi, osobito kada je red postigao renomé, pak je gotovo svaka aristokratska obitelj htjela, da ima jednog člana dominikanca, koji ne bi dovršili ni elementarne nauke, tada u običaju, prije nego bi se prešlo na filozofiju, i koji su se zahtjevali, prije nego li bi se jednog moglo primiti u red. Proti ovakoj zloporabi čestokrat se oci kapitularci potužiše i kazniše starješine, koji bi takove imberbes primali. Tako se nametne potreba, da se po nekim provincijama otvore škole, slične biskupskim.²⁷ Za takove, kada bi svršili škole, i za one, koji su ih već prije svršili, budu u svakoj provinciji zasnovana dva filozofska studia: *Studium artium* i *Studium naturalium*, koji su morali pohagjati, prije nego li započeti teološke nauke.

I evo se tako u malo vremena u redu potpuno organizira sistem nauka: malena samostanska škola po primjeru biskupskih; *studium artium* i *naturalium* za filozofske nauke kako na Pariškoj univerzi; samostanska teološka

²⁶ C. Báyonne. — Lettres du B. Jourdain de Saxe. — Paris 1865. — str. 66.—96.

²⁷ Donais. o. c. str. 15. — Mortier o. c. str. 225.

škola, koju su morali pohagjati ne samo učenici, ali svi redovnici, pak isti starješine, koji nijesu bili zapriječeni; studium solemne u svakoj provinciji; studium generale za cijeli red. Napokon studium arabicum, graecum i hebraicum, zasnovan odmah od početka reda, osobito za sv. Raimunda, u svetoj zemlji, Barceloni, Sevilli i t. d. za onu braću, koja su imala osobitu naklonost na te jezike i proučavanje sv. Pisma, ili koji su bili pozvani, da se posvete misijama među tim narodima.²⁸

Ovaj vanredni razvitak nauka neophodno je tražio školsku disciplinu. I ta je u redu, kako u nijednoj drugoj stvari, bila prestroga, što dokazuje čitanje više puta na godinu „Ordinationes de sequela scholarum“, koje bijahu izdane u generalnom kapitulu 1259., sastavljene od komisije pet redovnika, u kojoj bijahu Sv. Tomo i Bl. Albert. Već od početka isti učenici uživahu tolike povlastice, osobito oni od studia generalia i solemnia, u svrhu, da što većim marom prionu uz nauk. Njihova nemarnost u tom, kao i svih drugih redovnika, bijaše strogo kažnjena.

U samostanu, gdje bi se škola više razvila, bijahu četiri redovnika, koja su se starala oko škole i učenika: lektor, podlektor, magister učenika i priyor. Dok su svi starješine reda podložni izboru, poučavajuće je osoblje opredjelivala viša vlast: provincijal ili provincijalni kapitul za studia solemnia i samostanske škole, general ili generalni kapitul za studia generalia.

Predmeti, koji su se imali u svakom studiju predavati, bijahu odregjeni. Vrijeme takogjer za te nauke bi strogo opredijeljeno. Tri godine iza humanitarnih nauka za Studium artium (cap. gentr. 1325.), dvije do 1327., a poslije tri za Studium naturalium, tri za teologiju. Suviše za one, koji su imali postati učiteljima, tri godine za Studium solemne, a za nekoje tri za Studium generale.²⁹

Naravna je stvar, da se je ova organizacija kroz vjekove mijenjala prama potrebama. Studia artium i naturalium sredovječna malo po malo nestadoše, a predmete, koji se u njima naučavahu, vidimo danas razdijeljene. Mnogi, što su spadali u školu artium, danas se uče u srednjim školama, a drugi spa-

²⁸ Douais str. 135. — Echard, o. c. I. str. 396. — Reichert, Acta cap. gen. V. I. str. 98., V. II. str. 50.

²⁹ Douais, o. c. str. 143.

daju u filozofiju. Tako isto izmegju *Studia solemnia* i *generalia* nestade razlike. Danas se nazivaju jednim imenom *Studium generale*. Takove studije može da podigne samo general reda. Njemu su izravno podložni, pak stoga on imenuje njihove regense i druge upravitelje. Takova studia uživaju mnoge povlastice, koje su im udijelili razni Pape. Samo ta mogu u redu stvarati lektore, a vanjskim učenicima podijelivati čast doktora teologije. Takva studija danas mnoge provincije nemaju, već proste škole za filozofiju i teologiju, pak zato moraju slati nekoje svoje članove u druge provincije na takav studij, da postanu lektorima i tako da mogu kašnje u tim školama predavati, pošto u redu ne može nitko da predaje filozofske i teološke discipline, ako nije lektorom. Danas svaki *studium generale* ima dva fakulteta, filozofski i teološki.

I nastavni se red vremenom mijenjao. U bitnim je stvarima uvijek po svemu redu bio isti. Sada opstoji nastavni red izdan god. 1907. od komisije devet članova, koja bi ustanovljena u generalnom kapitolu 1904., a na čelu joj je bio sam general reda. Ova se osnova temelji na onoj izdatoj god. 1852. od generala Jandela, koja bijaše primila sankciju Konstitucija po odredbi Sv. Stolice.

Po novoj osnovi nauk traje devet godina.³⁰ Ali na temelju postignutih rezultata na modernim univerzama, nauk se dijeli na dva odsjeka. Prvi je posvećen fundamentalnim naucima, na koje su obvezani svi učenici bez razlike, a traje sedam godina. Drugi traje najmanje dvije godine, a posvećen je dubljem nauku koje specijalne filozofske ili teološke grane, kao priprava mladih profesora.

I. Fundamentalni se nauci dijele u dvije sekcije, na onu filozofskih i propedeutičkih nauka, i na onu teoloških. Prva traje tri, a druga četiri godine.

A) U prvoj se sekciji predavaju slijedeći predmeti: Filo-

³⁰ Ratio studiorum S. Ord. Praed. — Romae 1907. — Po sebi se razumije, da kandidat, prije negoli započne ove nauke, mora da je dovršio, koju srednju školu, koja se zahtijeva po raznim državama za pohaganje univerze. Nije li mladić svršio te nauke prije novicijata, to ih mora, kada ga dovrši. U tomu je razna praksa pojedinih provincija. Nekoje ne primaju mladiće prije negoli dovrše rečene nauke, a druge otvaraju škole za svoj podmladak, da ih izobrazu u tim naukama. Takovu školu ima i naša provincija, u kojoj mladići prije negoli stupe u red, moraju svršiti šest gimnazijalnih razreda.

zofija u svim njezinim djelovima, kroz sve tri godine, Povjest Filozofije, dvije zadnje god., Apologetika u svim djelovima sa traktarom „De locis theologicis“ sve tri godine, Opći i posebni uvod u Sv. Pismo, kroz sve tri godine, Povijest Crkve, kroz dvije godine, Patrologija, treće god., Hebrejski, prve god.

B) U drugoj su sekciji predmeti: Sv. Pismo, sve četiri god., Dogmatika i Moralka, sve četiri god., Crkveno Pravo, prve tri god., Povjest Dogmata, zadnje dvije godine.

Za učenike, koji ne uče da postanu lektori, četvrte godine otpada Dogm. Moralka i Povjest dogmata, pošto im se kraće predavaju prva dva predmeta, a mjesto toga imaju: Crkveno govornništvo, Pastoralku, Liturgiju i socijalne znanosti.

Osim ovih obvezatnih predmeta, pripušta se uvigjavnosti Regenata, da unesu i druge predmete, osobito one, koje su u svezi sa filozofijom, kao Fizika, viša Matematika, Biologija i t. d.

Svake je sedmice usmena školska rasprava pod presjedanjem jednoga od upravitelja i profesora dotične materije. Kroz školsku godinu mora da svaki učenik učini pismenu radnju i propovijed.

Svake su godine pismeni i usmeni ispiti. Za pismene se dadu tri zadatka iz predavanih predmeta, i svaki mora na jedno da odgovori.

Oni, koji prave ispite za lektora, moraju prije predati opsežnu pisanu radnju iz jedne od filozofskih ili teoloških disciplina.

II. Drugi je odsjek nauka opredijeljen kao neposredna priprava za predavanje mladim lektorima. Ima četiri grupe, od kojih jednu može po svojoj volji uzeti svaki lektor i u njoj se specijalizirati.

1. Filozofija sa matematičkim i naravnim znanostima.
2. Sv. Pismo sa istočnim jezicima.
3. Povjest sa povjesničkim znanostima.
4. Pravo sa pravnim i socijalnim znanostima.

Red je već zasnovao gotovo za sve ove grupe visoke specijalne škole. Za prvu i četvrtu grupu ima u internacionalom zavodu reda „Collegium Angelicum“ u Rimu; za sv. Pismo i istočne jezike, već prije 1890. pod generalom Larroca-om zasnovani internacionalni kolegij Ecole biblique

u Jeruzolimu; već je naregjeno i radi se, da se podigne povjese-
nička specijalna škola.

I ako se danas iza svršenih nauka nije dužno kako u početku reda pohagjati školu, ipak se mora učiti, jer svaki, ne izuzevši ni lektore, mora da se podvrže iza svršenih nauka, strogom ispitu iz cjelokupne moralke. Taj ispit, pridodavši i dogmatiku, mora se još dva puta opetovati iza svake treće godine. Od tih su ispita oprošteni samo lektori, koji predavaju. Suviše je svake sedmice *casus conscientiae*.

Oni, koji se imaju izključivo posvetiti propovijedanju, moraju praviti ispit iz Crkvenog govorništva.

I lektori isti mogu, a ako potreba zahtjeva, ili starešine žele, moraju se podložiti, i to najmanje iza sedam godina predavanja na kojem kolegiju, strogom ispitu, tako zvanom *ad gradus*, pred komisijom od šest članova, koji u opće moraju biti takovi, koji su već prije položili takav ispit. Komisiju imenuje general, a u opće sam predsjedja. Takovi samo mogu postati magistri, kada još šest godina iza tog ispita predavaju. Po novim odredbama, kandidat mora pokazati kakovo svoje tiskano djelo, i 70 teza, od kojih bar polovina treba da bude iz Sv. Tome, koje pred ispitnom komisijom mora braniti sa 4 sata.

